
ADOLF PIQUER VIDAL

PRAGMAESTILÍSTICA DEL CATALÀ

(1) A propòsit de les alternatives lingüístiques Leo Hickey (1987: 49) prefereix l'opció de la comparació entre possibilitats abans que la noció de desviació d'una norma o d'una forma neutra com sembla que ho volen altres lingüistes i estudiosos de la literatura. L'hipotètic grau zero, segons això, només seria una noció irreal fonamentada en l'absència d'un con-tínuum de possibilitats de variació.

(2) M. Teresa Turell (1997: 50-51) planteja el variacionisme com una tasca d'investigació no estrictament quantitativa. En aquest sentit diu que els estudis sobre el català haurien d'incidir sobre una mostra extensa de parlants alhora que situar-se en un context que permeti la consideració de fac-

Quan Raymond Queneau va posar títol als capítols dels seus *Exercicis d'estil* ho feia amb la voluntat de destacar les possibilitats de variació discursiva sobre una mateixa història. Poques vegades ens trobarem amb casos tan gràfics per exemplificar les diferències entre la història contada i la manera de fer-ho. Ens interessa, ara, pensar en els hipotètics condicionants comunicatius que feien variar el discurs del narrador a l'autor francès. Tot i que es tractava d'una ficció –i, per extensió, d'una representació parcial del món real efectiu–, aquestes variacions mostren un canvi estilístic en funció de la situació comunicativa. Serveixen d'exemple evident que mostra la variació pragmaestilística.

El discurs, al capdavall, és el resultat d'una tria lingüística enfront d'altres opcions possibles. L'*elocutio* retòrica –que representaria el tram final al qual es veu abocat el mecanisme de la construcció textual en tant que elecció o tria davant d'un seguit de possibilitats lingüístiques– respon a uns principis que anomenem estilístics. La possibilitat de variar en funció de diversos contextos comunicatius ens donaria un ventall d'alternatives lingüístiques¹ que cal resseguir pel que fa al camí recorregut pels estudiosos de la llengua catalana.

El propòsit del present article és, precisament, fer un seguiment d'aquelles publicacions que han incidit de manera molt diversa (i dispersa, si es vol) en els estudis de la variació a partir de les manifestacions d'estil.² Amb aquesta declaració de propòsits

ens referim a aquells que s'apliquen a la llengua oral i escrita, al seu ús en la literatura i als manuals d'estil dels mitjans de comunicació. Tot un ventall d'aplicacions que marquen el punt de partida en la reflexió sobre la variació diatípica.

Les aportacions de la pragmàtica als terrenys de l'anàlisi del discurs, per exemple, han permès desenvolupar estudis tant en el terreny lingüístic com en el literari. Margarida Bassols (1989) va aplicar la pragmàtica a alguns aspectes de la discursivitat com ara els díctics. En la mateixa línia va operar en la seua anàlisi de les endivalles catalanes (Bassols, 1990).

El final de la dècada dels vuitanta i els principis dels noranta marquen cronològicament el període en què s'ha donat una eclosió de treballs preocupats pels condicionants pragmàtics de l'expressió. Una de les seues fites va ser el número 7 de la revista *Caplletra* coordinat per Vicent Salvador. A més, els sociolingüistes han estat en bona mesura aquells que ens han posat sobre la pista de les publicacions que afectaven aquesta mena d'estudis.³ Tant aquests com els que tracten de la conversa, portats a terme per Amparo Tusón (1988) entre d'altres, obrien les portes a un terreny verge pel que feia a la seua explotació en l'estudi del català.⁴ No cal dir que quelcom semblant ocorria en els estudis d'alguna de les llengües veïnes.

L'aplicació de la pragmàtica a l'observació de les opcions estilístiques del català ha estat, d'aleshores ençà, seguida per un bon nombre de lingüistes que han vingut a enriquir considerablement el que fins els anys vuitanta havia estat un terreny erm.

Sociolingüistes com ara Emili Boix i F. Xavier Vila (1998: 107) o Gabriel Bibiloni (1997: 87-107) han marcat el camí des de la seua línia d'investigació, indicacions que obrin expectatives interessants en l'evolució de les anàlisis sociològiques. Així, la simbiosi de la pragmàtica i de l'estilística, estudiada com a resultat d'una tria dins del contínuum de possibilitats o registres que ofereix l'ús de la llengua, ha estat assenyalada per Gabriel Bibiloni com un dels fonaments de les apreciacions variacionals on calia aprofundir.

Com que hem de comptar amb el fet que les opcions estilístiques de llengua escrita són diferents de l'oral,⁵ les orientacions dels estudis són també diferents. Efectivament, un dels terrenys on més caldria estudiar la variació diatípica seria en les formes pròpies de la parla viva a la societat. Un grup d'estudiosos, entre els quals hi ha Lluís Payrató, han iniciat aquest camí a partir de l'establiment d'un corpus del català col·loquial i de publicacions que aprofundeixen en el seu estudi.

En un altre estrat, Bibiloni (1997: 95) esmenta una forma neutra com ara l'estàndard, sotmesa a l'aparició de determinades formes lingüístiques segons les característiques situacionals. L'opció de registres inadequats seria atribuïble a parlants no competents.

Tot i això les transposicions diatípiques resulten, segons aquest autor, un mecanisme expressiu que, fet amb encert, té interessants efectes. A més, dedica un epígraf als

tors interns i externs en les realitzacions individuals.

(3) Payrató i Boix són dos dels autors que, des de la seua activitat com a ressenyadors de l'estat de la qüestió en els estudis de la variació de la llengua catalana, han aportat una visió de conjunt més detallada i dirigida alhora per desenvolupar el treball que ara ens ocupa. No cal oblidar que tant en la seua publicació de 1994 (Payrató i Boix, 1994) com en la més recent de la *Catalan Review* (Payrató i Boix, 1997) i en el manual de Boix i Vila (1998) els autors agrupen bona part d'aquests estudis sota l'epígraf dedicat a la intersecció entre pragmàtica i variació.

(4) Citem l'article de Tusón de 1988 per la importància de la seua aparició dins del marc cronològic que estem establint. Més endavant la producció d'aquesta autora proliferaria en aquest terreny. Destaquem, també, el seu manual sobre l'estudi de la conversa (Tusón, 1995).

(5) Segons Bibiloni (1997: 92) «La llengua escrita disposa d'uns recursos propis (...) que no posseeix la llengua oral. Aquesta, en canvi, disposa d'elements essencials com l'entonació i es realitza acompanyada de tot un món d'expressió gestual que constitueix un aspecte molt important de la comunicació». En conseqüència, la variació estilística oferirà diferents possibilitats d'estudi segons es tracte d'un tipus d'expressió o l'altre.

(6) L'exemple que empra l'autor és prou clar. Per això el

subcodis i observa fins a quin punt es poden manifestar amb registres, variant segons la situació comunicativa.⁶ És clar que l'aparent neutralitat d'aquesta variant presenta oscil·lacions que l'acosten tant al col·loquial com a varietats més elaborades (Payrató, 1988). Encara es podria aprofundir en aquesta banda per mostrar fins a quin punt les oscil·lacions referides són resultat d'una voluntat de marcar l'estil i aconseguir efectes concrets en la recepció.

Com veiem, des de l'aparent equilibri expressiu que s'atorga a l'estàndard, es pot constituir una línia d'investigació orientada a esbrinar determinats efectes d'estil que canviaran segons molts factors contextuals. Entre els elements que poden fer variar l'estil, però, n'hi ha un de determinant. Es tracta de la varietat de codificació lingüística que es faça servir. Evidentment, les diferències entre oralitat i escriptura condicionen en bona mesura els trets d'estil.

1. PRAGMAESTILÍSTICA I ORALITAT

Com hem dit, la divisió entre l'oralitat i l'escriptura⁷ ens porta a determinar alguns trets que han servit per marcar diferències fonamentals. Amadeu Viana, per exemple, va fer notar la importància que algunes característiques de l'oralitat assolixen a l'hora d'analitzar la sintaxi del discurs no preparat. Incidia (Viana, 1989: 86) en aspectes com ara les pauses d'efecte, les estructures monoremàtiques –fragments constituïts per una sola peça que havien estat observats per Bally– i l'organització implícita que hi subjau. De particular interès resulta la referència a les interjeccions que, en tant que estructures singulars, no expliciten les relacions funcionals.⁸ Amb la referència a les anàfores, als usos del *que*, als díctics, a les paràfrasis repetitives com a estratègies de retardament, aprofundeix en l'observació del col·loquial tot detallant alguns aspectes exposats en articles anteriors (Viana, 1986).

Com veiem, les qüestions pragmàtiques de la llengua oral afecten tant l'estàndard com el col·loquial. Ja hem referit la problemàtica del primer. És a dir, la seua fixació, com s'ha encarregat la sociolingüística de comentar a bastament, és difícil i complexa. Encara així alguna publicació s'ha ocupat de l'estàndard des de perspectives descriptives i normatives. L'estudi de Lacreu (1992), per exemple, ressegueix aspectes tan propers a la gramàtica estructuralista com ara les qüestions que afecten la formació i ús de gènere i de nombre. Tot i això dedica algun espai a les variacions en l'ús segons les situacions comunicatives o els referents, que és el que aquí ens ocupa. Així, pel que fa al gènere (Lacreu, 1992: 76) assenyalava les possibilitats de variació de paraules com ara *el cap/la cap*. També hi ha altra mena de referències en les quals l'autor aventura afirmacions com que l'article personal resulta familiar i per això en recomana la restricció de l'ús per inadequades en el registre formal. Tanmateix, no especifica en

reproduïm: «...comparem l'enunciat "aquest paio té un aneurisme arteriovenós com uns pebrots" i "el pacient ingressà a la unitat d'oncologia a les 20 hores, on li fou diagnosticat..."» (Bibiloni 1997: 98).

(7) Per una observació d'aquestes divergències des de la perspectiva de l'anàlisi del discurs vegeu Salvador (1989).

(8) Pel que fa a l'estudi de les interjeccions i les seues equivalències amb la sintaxi vegeu Cuenca (1997).

quins graus de formalitat convindria prescindir-ne ni si es tracta d'una qüestió que afecta més o menys els valencians.

Hi ha algunes curiositats com ara les peculiars formes recomanades per al possessiu en el llenguatge militar. Caldria esbrinar si el llenguatge militar, d'entrada, admet el català. El treball de Lacreu es caracteritza fonamentalment com a recull d'oracions en espanyol amb els seus equivalents en català. Podríem anar afegint alguns exemples en què el manual proposa un seguit de solucions controvertides si ens fixem en allò que altres manuals d'estil recomanen.

Una variant del català oral que ha despertat bona part de l'interés dels lingüistes ha estat la parla col·loquial. Dins del ventall de registres que el col·loquial ofereix, Lluís Payrató (1988) els ha estudiats amb deteniment. El seu llibre ha esdevingut un referent obligat per a tots aquells que s'aproximen a les varietats del català i una referència bibliogràfica bàsica en la sociolingüística acadèmica.

Aquest treball, capdavanter en el terreny de la pragmàtica del català, aportà a l'estudi de l'ús corrent de la llengua una dimensió que l'ha consolidat com a un dels llibres clàssics entre les recents aportacions a la nostra lingüística. Tant pel que fa a les observacions teòriques com pel que fa a la seua aplicació concreta al català, el treball de Payrató posava les fites a algunes de les parcel·les de l'estudi del col·loquial. Així, per exemple, s'ocupava de fenòmens com ara la dixi, la pressuposició i la implicació, tan importants en la comunicació i més en l'ús oral de la llengua. Des de la frontera borrosa que separa la sociolingüística de la pragmàtica, va estudiar algunes de les peculiaritats que fan que l'estàndard català es veja contaminat de col·loquialismes. En aquest sentit aporta bona quantitat d'exemples extrets de les controvertides retransmissions esportives de la Televisió Valenciana.

La seua tasca analítica es desplega tant en els aspectes gramaticals com en els discursius. També l'aplica als mecanismes expressius que reforcen la comunicació en el col·loquial, des d'aquells fonamentats en recursos vocals i no vocals, passant pels jocs i figures, fins arribar als renecs, eufemismes i disfemes que tant característics són d'aquesta varietat.

Un altre dels camps on aprofundeix l'estudi de Payrató és en el dels contactes: tant pel que fa a la interferència, de la qual s'ha ocupat amb major profunditat en altres estudis (Payrató, 1985), com del canvi o barreja de codis.⁹ Fins i tot dedica un punt del treball a l'argot, en la seua concepció de varietat críptica.

El darrer capítol del llibre s'acosta a la conversa. En ell s'inclouen punts d'estudi interessants des de la perspectiva pragmaestilística com ara la cortesia. També en aquest terreny d'estudi de la conversa són molt de profit els treballs de Josefa Berenguer aplicats a un corpus de parlants argentins (Berenguer, 1995; Berenguer/Salvador, 1998). De particular interès resulten aquells aspectes d'estil de la conversa referits a la interrelació dels parlants, com ara marques discursives que afavoreixen el canvi de torn

(9) Sobre aquest aspecte podeu veure també Tusón (1991).

de parla o els marcadors que indiquen altres tipus de canvi en la interrelació conversacional.

Seguint amb el camí obert per la seua publicació sobre el català col·loquial, Payrató ha editat recentment un recull força sucós pel que fa als estudis de la variació funcional (Payrató, 1998). Prefereix usar el terme *registre* per designar la varietat de parla que es dóna en la pluralitat de situacions contextuals. El camp, mode i tenor funcional constitueixen els fonaments de la comunicació, i amb allò que anomena *to*, preferint-lo al terme *tenor interpersonal*, possibiliten una combinació de la qual naix un *continuum* de parla. És concretament en l'epígraf que estudia la variació lingüística i la comunitat de parla on il·lustra amb exemples gràfics¹⁰ algunes combinacions de camp i to. Hi ofereix un quadre on s'exposa el *conjunt d'àmbits d'ús i varietats funcionals* així com dels registres, tipus de text i gèneres. Després d'analitzar les possibilitats d'usar-los, arriba a la conclusió que el context és determinant per a qualsevol tipus de variació dins del *continuum* que s'estableix en les possibilitats d'una llengua.

En el volum coordinat per aquest lingüista trobem l'article de Ramon Tomàs dedicat a la delimitació del corpus de treball en atenció a la variació diatíptica (Tomàs, 1998: 41). Per aconseguir un corpus representatiu, diu aquest autor, cal partir del concepte bàsic de *context de situació*. Tot i això, assumeix els riscos de variació durant un mateix discurs a causa de les possibilitats de canvi d'elements del context (*ibid.*: 46). Els resultats de l'elecció del corpus de treball es fonamenten en una tria que és producte de l'elecció combinada en atenció al mode, camp, to i tenor de cadascun dels textos triats.

Josefina Carrera (1998: 57-74), de la seua banda, ha destacat la importància que pot tenir el context en la realització de determinats fonemes. El grau de formalitat o informalitat implica, segons aquesta autora, una realització més acurada.

Núria Alturo (1998: 91-114) aprofundeix en l'estudi de les formes de perfet i de *present perfet* (pretèrit indefinit) en la seua relació amb el context. Aquesta autora destaca la necessitat de buscar un punt intermedi en el qual s'interrelacionen les situacions comunicatives i els usos verbals. Per això proposa buscar aquests lligams en l'ús dels gèneres discursius. Així, el caràcter perfectiu s'adiu més amb la narració, mentre que la descripció i l'argumentació acollirien millor els components semàntics de present d'aquest temps. En el seu estudi observa com el present perfet és més habitual en registres de camp tècnic, mode preparat, tenor informatiu i to formal; pel contrari, atribueix al pretèrit perfet usos habituals en camp genèric, mode espontani, tenor inter-actiu i to informal. El segon tindria una relació més estreta amb el discurs narratiu, mentre que el primer es correspondria amb altres com ara el descriptiu. L'article obre les portes a la cerca de relacions de tipus cognitiu i social entre els usos estudiats.

En el mateix volum Sílvia Romero fa una aproximació a la variació pronominal àtona, en la qual destaca el grau de formalitat com a un dels factors que condicionen la utilització dels pronoms.

(10) Payrató (*ibid.*, p.23) ens remet a l'exemple fet servir per Hudson (1980) on estudia les varietats que pot donar l'expressió "passa'm la sal!"; "Passi'm la sal!"; "Passa'm el clorur sòdic!"; "Passi'm el clorur sòdic!" atenent a la combinació de criteris genèric vs. tècnic i formal vs. informal.

El camp, tenor, mode i to també condicionen, segons Cristina Gelpí (1998: 139) els usos de lèxic. Aquesta autora ens dóna unes interessants taules que mostren com segons el to varia l'ús d'adverbis en *-ment* (a un to més formal més usos d'aquests), també el major nombre d'usos de verbs en un to informal i major varietat en el nombre d'unitats lèxiques en els formals.

La presència dels marcadors discursius *bé* i *bueno* en determinats tipus de text ha estat estudiada per Montserrat González (1998: 241-257) atenent al tenor i al to com a factors que condicionen majorment la presència d'aquests marcadors. Segons l'autora, malgrat la consciència de la incorrecció de l'ús de la marca *bueno*, els parlants la utilitzen en el registre col·loquial. Afegeix que s'aprecia un major ús d'aquest quan el discurs ja ha estat introduït; és a dir, quan el grau de formalitat del principi ha estat trencat en certa mesura. Com més informal i menys preparat per ser exposat és un text el grau d'aparició de l'expressió *bueno* és major.

En la mateixa línia, F. Xavier Vila (1998: 269) arriba a la conclusió que en els registres menys formals és on l'aparició quantitativa de marques transcòdiques és major. De manera semblant diu Janina Espuny (1998: 284) que les interferències lèxiques del castellà abunden més com més informal i com més general és el discurs.

La varietat col·loquial compta també amb un recurs d'estil com ara és la metaforització. Tot i que sovint s'havia volgut lligar la metàfora al discurs literari, la parla es manifesta com a camp propici on aquest recurs expressiu té un rendiment comunicatiu d'interès. Les metàfores consolidades en la parla quotidiana han estat estudiades en el cas del català per Vicent Salvador (1998).¹¹

2. PRAGMESTILÍSTICA DE L'ESCRITURA

Ja hem dit que Amadeu Viana (1989) es va ocupar de marcar algunes de les diferències més notables entre la sintaxi de l'oral i la sintaxi planificada de l'escriptura. Per estudiar aquest procés es va fixar en el treball de Sornicola (1981) quant a les diferències de planificació. La noció d'*esborrany* serveix per referir-se a una primera construcció a partir de la qual es poden produir modificacions i reelaboracions en el llenguatge escrit. Entenem que és precisament en aquest moment on juga un paper essencial el criteri de variació diatíptica. En la mesura que l'elaboració sintàctica de l'escrit responga a unes finalitats comunicatives concretes i opte per uns ordres determinats podrem parlar de canvi d'estil en l'escrit.

Això, traslladat a aquella mena de receptaris de com escriure que són alguns llibres d'estil periodístic, ens acosta a la revisió de determinades opcions a l'hora de redactar i de triar les opcions aconsellades. La tria d'un registre formal s'acompanya de la intenció de ser assequible al públic, tot i suprimir dialectalismes, col·loquialismes i vulgarismes (Coromina, 1991: 41-49).

(11) Resulta interessant, com a suport a aquest treball, l'estudi de la metàfora en el llenguatge no literari de Lakoff i Johnson (1980).

Una altra de les característiques comunes als manuals d'estil és la seua demanda de concisió i concreció. La necessitat d'economitzar en el llenguatge periodístic recomana la construcció d'oracions curtes i l'elecció de mots amb un significat molt ben demarcat, on no càpiga l'ambigüitat.

El fet que molts mitjans de comunicació i institucions marquen unes línies d'estil atenent a unes circumstàncies concretes ens porta a revisar-ne alguns amb la intenció de ressenyar el més destacable pel que fa a les qüestions de tipus pragmàtic i a la variació diatíptica que admeten.¹²

Comencem per esmentar alguns com ara els tractaments protocolaris que recomanen els llibres d'estil vinculats a institucions. En el cas de l'Ajuntament de Barcelona (Solà dir., 1995: 117-126) trobem una taula on s'explicita el càrrec i el tractament corresponent. És a dir, estableix la forma correcta de dirigir-se a segons qui.

Per evitar el sexisme hi ha qui proposa solucions com ara les formes dobles, la utilització de noms genèrics o col·lectius, fins i tot d'alguns de major neutralitat com el recurs a la nominalització del tipus *propietat de* en lloc d'*el propietari* (Solà dir., 1995: 132).

Un altre dels aspectes a tenir en compte és l'ús de recursos gràfics atenent a determinades funcions de l'expressió. Així es troben orientacions pel que fa a la cursiva, les cometes, les formes de donar els titulars, les negretes i els guions.

Una qüestió potser més ambigua, pel que fa a la seua filiació, és l'estudi de l'estil de determinats mitjans de comunicació oral. Donant per suposat que la seua expressió està molt clara, hauríem de qüestionar-nos sobre la preparació de molts dels textos que són llegits en la ràdio i la televisió. D'una banda el guionatge i de l'altra les redaccions de notícies condicionen d'una manera molt clara l'expressió oral. Diríem que hi ha un establiment previ de l'escrit per a passar a una posterior verbalització. En aquest sentit els llibres d'estil que s'ocupen de la llengua als mitjans de comunicació audiovisuals també parteixen –en bona mesura– d'una planificació semblant a la dels escrits, malgrat la seua posterior transcodificació. Això permet que els estudis i treballs sobre la ràdio i la televisió es recolzen en mostres elaborades de la llengua (Bassols *et alii*, 1997).

Una altra de les qüestions remarcables pel que fa a l'elaboració que caracteritza l'escriptura és la capacitat del llenguatge escrit per sintetitzar processos i referir-los amb un sol mot. Aquest recurs, conegut com a metàfora nominal o nominalització, és més habitual en l'escrit, on desenvolupa papers diversos: des de la síntesi del procés suara referit, passant per les funcions anafòriques a les quals va lligat, per les catafòriques pròpies de titulars periodístics i d'epígrafs, fins arribar a constituir-se en recurs habitual de determinats llenguatges d'especialitat en els quals el codi és extremadament elaborat. Tot això ha estat recollit en un article d'aparició recent (Salvador i Piquer, 1999) en el qual s'apunten aquestes funcions i possibilitats d'un recurs estilístic que no ha estat gaire estudiat pel que fa al català. Pel que fa a altres llengües, tanmateix, ha ofert alguns resultats de consideració (Halliday i Martin, 1993).

(12) Per una revisió d'alguns mecanismes habituals en l'ús de modismes i frases fetes en el periodisme, veg. Chillón (1995).

Pel que fa a l'ús dels verbs, Joaquim Dolz (Dolz 1990) analitza la producció escrita d'infants. Observa les categories de temps, d'aspecte i de mode a partir de quatre tipus de textos diferents (conte, narració de fets diversos, carta i explicació). L'especificitat del treball de Dolz consisteix a tenir en compte de manera simultània els diferents factors que intervenen en el funcionament dels temps verbals: les condicions de producció, l'ancoratge temporal, les bases temporals, l'organització del text, els mecanismes de cohesió del text, la presència d'un organitzador textual en el context pròxim i el grau de perfectivitat de les accions designades.

Sovint les varietats funcionals han estat obviades en llocs on haurien de tenir-se molt en compte. Els diccionaris s'han constituït, la major part de les vegades, sobre unes formes teòricament neutres (Payrató, 1995: 51). El mode i el tenor funcionals són escassament tinguts en consideració, mentre que el to rep etiquetatges discutibles (Payrató, 1995: 52). Tot i això considerant la gran capacitat de matisos que caben en cadascun dels usos del mot en un context concret. Per tant, Lluís Payrató recomana l'acompanyament de marques de tipus sociocultural i els valors que del seu ús se'n desprenen.

Una parcel·la d'aquest llenguatge elaborat la constitueix el discurs emprat amb finalitats de produir un determinat plaer en el receptor. D'aquesta utilització que Jesús Tusón (1990) va atribuir a la literatura ens ocupem a continuació.

3. PRAGMAESTILÍSTICA LITERÀRIA

No cal oblidar la tradició gens menyspreable d'estudi de la literatura que avala l'estilística com a mètode aplicat a les opcions lingüístiques caracteritzadores del discurs literari. La suma de la dimensió pragmàtica als estudis estilísticoliteraris ens porta a un seguit de reflexions desplaçades des de les proximitats del mètode immanentista representat per la tradició de la filologia espanyola i per les influències tardanes de l'estilística alemanya sobre alguns dels intel·lectuals catalans— cap a les anàlisis comunicatives de la literatura, com a parcel·la concreta dels usos del llenguatge. Des d'aquest terreny alguns estudis lingüísticoliteraris han proposat endinsar-se en l'escorcoll de les causes que mouen determinats autors a optar per unes marques d'estil concretes. Fins i tot en la caracterització de trets d'estil comuns a autors i corrents literaris.

Un dels llibres més aconseguits pel que fa a aquesta conjunció de tendències és el volum publicat en col·laboració entre Dominic Maingueneau i Vicent Salvador (1995). *Elements de lingüística per al discurs literari* aporta l'estudi d'un bon nombre d'aquestes qüestions a la llengua catalana. Lluny de ser una traducció del text francès del primer autor, es manifesta com a una reescriptura i adequació a qüestions que es presenten de manera diferent en el cas del català. Podríem esmentar alguns casos concrets com ara les pàgines dedicades als usos del perfect simple i perifràstic, el capítol on s'analitza

expressament la variació en el discurs literari o aspectes concrets de la marcadura discursiva en determinats tipus de gènere.

L'aportació que el professor Salvador ha fet a l'estudi de la literatura pot ser valorada com a cabdal pel que fa a la modernització dels estudis literaris catalans. Sense perdre de vista el component positivista que ha caracteritzat bona part de la crítica literària tradicional, la dimensió pragmaestilística dels estudis de Vicent Salvador sempre ha pretès –i ho ha aconseguit amb escreix– situar els mètodes d'anàlisi literària al nivell que aquests prenen a l'Europa Occidental.

Entre els capítols que toquen més de prop les qüestions de la pragmàtica i de l'estil en la literatura hi ha el dedicat a les situacions d'enunciació en el qual són dignes de consideració qüestions com ara la dixi. Pel que fa a la dixi personal assenyalen el tret de coenunciador del *tu* literari. El valor dels possessius com a elements vinculats a les esferes d'enunciació i de recepció és un altre matís a tenir en compte, d'igual manera que ho són els components anafòrics d'algunes utilitzacions de pronoms possessius.

Un punt d'especial interès és el dedicat al datiu ètic, analitzat com a via d'implicació del destinatari a través d'un recurs sintàctic molt propi de l'oralitat. En aquest terreny entràriem també a considerar els tractaments de cortesia en la literatura. D'aquest assumpte en particular Josep R. Guzman s'ha ocupat en algun treball recent (Guzman, en premsa). Sobretot ha aplicat l'òptica d'anàlisi dels atenuants en les peticions a la traducció literària de l'alemany al català.

Continuant amb algun dels aspectes del llibre de Maingueneau i Salvador, direm que per a aquests autors determinades convencions poden estar lligades a un gènere. Quant a fórmula de separació del llenguatge ordinari el consideren com a via d'efectisme. És a dir, creuen que la presència del llenguatge ordinari en un text literari busca produir un efecte en què es faci sobresortir aquest tret.

Dins de les possibilitats de variació d'estil analitzades en aquest treball hi ha una de ben interessant dedicada a qüestions de narratologia. D'una banda aspectes com la dixi espacial són susceptibles d'afectar el caràcter de la focalització narrativa. D'altra banda, la dixi temporal implica un seguit de ressonàncies en l'estil de la temporalitat narrativa, fins i tot en l'ús de determinades veus. Així ho mostren els autors quan vinculen alguna mena de discurs com ara el monòleg a l'ús de determinats tipus de dixi temporal. És a dir, estableixen certa diferenciació entre els díctics com ara *ahir*, etc. i senyalitzadors temporals absoluts que afavoreixen una narració més distanciada en el temps i en les veus.

També en la línia d'estudis narratològics s'insereixen els que s'ocupen dels marcadors discursius en la narració literària, tant pel que fa al rendiment de la fraseologia¹³ en aquesta mena de textos (Piquer 1995; Peraire 1999a i 1999b) com per les diferències d'estil i de pretensions dels autors en emprar determinades marques amb finalitat organitzativa. Un treball posterior (Piquer, 1997) s'ocupa de realitzar un estudi contrastiu entre quatre novel·les escrites en quatre llengües diferents i observa les distàncies

(13) Per un estudi de la fraseologia en el llenguatge periòdic vid. Chillon (1995).

que mantenen cadascuna d'elles respecte de l'organització icònica de la història. Una de les conclusions de l'estudi relaciona la modernitat de cadascun dels textos analitzats en relació amb l'evolució de la narrativa contemporània i amb la tendència a prescindir d'alguns aspectes organitzatius més abundosos en la novel·lística clàssica. Amb això es vol dir que la narrativa del segle XX opta per un seguit de fórmules expressives que tendeixen a allunyar-se d'uns paràmetres clàssics en la narració pel que fa a les coordenades de temps, espai i representació del discurs dels personatges. L'òptica pragmàtica que s'aplica és l'observació de com poden incidir tots aquests trets estilístics en el procés de lectura. És a dir, es té molt en compte la recepció com a un dels elements que entren en joc de manera decisiva en la literatura contemporània.

Tots aquests components comentats suara, segons Maingueneau i Salvador afecten a la situació d'enunciació: de lloc i de moment. Això permet, a través de la legació del discurs a un narrador, un ventall de possibilitats combinatòries estudiades per la narratologia.

Si la dixi és estudiada com a forma d'ancoratge de l'enunciació, l'aspecte és enfocat des de l'òptica de la percepció com perfectiu o imperfectiu. La complexitat i les diferències entre els temps francesos i els catalans fa que aquesta part del llibre segueixca una elaboració on pren importància el component contrastiu. La utilització d'exemples extrets de la literatura catalana justifica l'adequació que Vicent Salvador en fa.

Però sobre tot el cos del llibre que ara ressenyem cal destacar un dels capítols que millor s'acosta al propòsit que ara ens interessa. Es tracta del dedicat a les concepcions de l'estilística. Per als autors «Si bé es mira, per avaluar la intenció i l'efecte d'un acte de tria al partir d'un coneixement de les possibilitats alternatives que la llengua ofereix al parlant, i de les associacions que cada variant manté amb determinats usos socials».¹⁴

Lluny d'assignar les particularitats lingüístiques que sovint s'han imputat al discurs literari –i aquí rauria una de les principals diferències amb l'estilística literària tradicional–, Maingueneau i Salvador han aportat a l'observació d'aquesta varietat discursiva l'enfocament heteroglòssic de Bakhtín. Així ho mostren quan reflecteixen i analitzen aspectes de la variació presents en el discurs literari: tant la de tipus diatòpic, com diacrònic, diastràtic i funcional. Les variants diatípiques del discurs literari responen a la projecció de la realitat que ja ha estat esmentada en la introducció.

L'ús de la fraseologia en la literatura, com ja hem apuntat suara, és un dels punts d'interés pragmaestilístic que ha estat objecte d'observacions darrerament. Des d'aspectes traductològics com l'estudi de Salvador i Guzman (1999: 239-256) sobre alguns fraseologismes de *Das früulein von Scuderi* de Hoffman fins a treballs d'aparició imminent que s'ocupen expressament de les relacions entre la fraseologia i els gèneres literaris.

El terreny de la traducció, d'altra banda, ja ha estat esmentat com a un camp on difícilment es poden defugir qüestions de pragmàtica lligades a l'estil. Des de factors de tipus diacrònic que condicionen la recepció a l'hora d'establir la traducció fins a

(14) Maingueneau, D./ V. Salvador (1995) *Elements de lingüística per al discurs literari*, València, Tàndem, p. 116.

qüestions com ara la fraseologia, totes passen per la necessitat d'aquesta mena de consideracions. Els treballs d'Ortín (1998) i Toutain (1997) reflexionen, precisament, sobre les qüestions que condicionen la comunicació. Per a Ortín resulta fonamental la reflexió al voltant de la recepció i tots aquells factors que delimiten la traducció. Per això, com diu Toutain, la traducció queda emmarcada dins d'un seguit de referents de la llengua d'arribada.

Tot i això cal tenir en compte elements de la llengua de partença com a fonament de la traducció. Així, algunes qüestions funcionals destacades per la sistèmica han estat molt tingudes en compte per traductors com Josep Marco (1997).

En la línia de l'estudi d'una peculiaritat lingüística traslladada al terreny literari no podem deixar d'assenyalar la funció de l'argot en la literatura. Si en el llenguatge oral i fora de l'àmbit literari l'argot funciona com a antillenguatge amb una intenció críptica,¹⁵ en la literatura aconsegueix una funció ben delicada. Es tracta de fer efectiva la comunicació amb el lector tot usant mots que en el món virtual de la creació complirien aqueixa funció críptica al·ludida suara (Piquer i Ballester, 1991). L'opció per l'argot, aleshores, es converteix en un tret d'estil en benefici de fer efectiva la comunicació tot dotant el text d'una certa coherència semàntica pel que fa a la situació reproduïda.

Ens trobem, per tant, davant d'una aparent paradoxa. L'autor s'ha de fer entendre però per donar versemblança al discurs dels seus personatges ha d'utilitzar elements expressius que els caracteritzen, com és el cas de l'argot que destaca per la seua funció de ser opac als elements aliens al seu ús.

4. CONSIDERACIONS FINALS

El camí recorregut fins el moment per la pragmaestilística del català, tot i no ser massa llarg, ha aportat al coneixement de la llengua i de la literatura estudis força importants pel que fa a la consideració d'aspectes que les disciplines acadèmiques foragitaven per alienes al sentit estricte de les seues funcions: la lingüística normativa, descriptiva i diacrònica, i la literatura historicista. Aquí hem pogut veure com hi ha elements de lingüística transcendents pel que fa a l'estudi de la literatura. És més, no podem deixar de considerar clau l'estudi de l'estil per aportar comentaris fonamentals i plens de sentit a la història de la literatura. La mera acumulació de dades històriques buida de continguts el seguiment crític dels nostres autors i els situa tots dins d'una perspectiva uniforme. És des de l'acte de lectura, des del coneixement directe dels textos i del seu comentari immediat com la literatura catalana pot obrir camins d'investigació que, sumats a l'historicisme, donarien una visió completa del panorama literari alhora que fixarien criteris de valoració.

És més, ací tenim un camí d'eixida de la *presó del llenguatge* en què es trobava bona part de la crítica literària que arrossegava el llast de l'estructuralisme. Ara resta, però,

(15) Per a les funcions habituals de l'argot podem consultar Halliday (1976) o, més pròxims al català, Payrató (1988)

que les noves perspectives d'anàlisi literària tinguen una bona acollida al si d'una àrea de coneixement tan variada en línies d'investigació i d'organització acadèmica com és la Filologia Catalana. Els camins oberts per autors com Amadeu Viana i Vicent Salvador han marcat una nova línia de treball suggerent i alhora rendible.

Aquesta, tanmateix, només en seria una aplicació de les moltes possibles. La pragmaestilística, ho hem vist, dóna peu al desenvolupament d'un bon grapat de subdisciplines lingüístiques. Des dels llenguatges especialitzats, passant per l'aplicació als mitjans de comunicació, fins a perfilar l'estil de determinats periòdics o, fins i tot, establir estratègies publicitàries; tot això s'ofereix com un camp en què l'àrea de coneixement podria aprofundir en la generació de qüestions pràctiques de la comunicació. Algunes de les línies de treball han estat apuntades, en bona mesura, pels estudis suara ressenyats.

Ens consta, a més, que alguns dels treballs actualment en curs de realització segueixen aquest camí. Un cas ben clar seria el del professor Payrató i la investigació que està desenvolupant amb un seguit de col·laboradors a propòsit d'un corpus de català col·loquial.

Encara no ha arribat a sistematitzar-se un estudi teòric sobre els llenguatges especialitzats, tot i que moltes de les vies d'ampliació dels estudis del català assenyalen aquests com un dels camps on més cal treballar. Algunes excepcions com ara els casos del llenguatge administratiu i l'elaboració de manuals d'ús han posat els fonaments. Algunes de les disciplines on més s'han aplicat els criteris pragmàtics han estat el periodisme i el doblatge, sobretot com a qüestió directament lligada a la traducció. Els estudis de Marco, Ortín i Guzman donen la mesura de cap a on caminen uns quants treballs que obrin els horitzons dels estudis del català i els trauen del seu *guetto* habitual.

Això no lleva, però, que les possibilitats d'ampliar-los no siguin nombroses. Fixem-nos, per exemple, en les perspectives que genera l'aportació a la literatura d'observacions des del punt de vista de l'emissió i de la recepció atenent a factors d'estil. També resulta suggerent l'explotació d'aquests estudis en altres nivells de llenguatge que no siguin únicament el col·loquial.¹⁶ Caldria veure en quina mesura es pot optar per observar la variació diatípica dins d'altres variants lingüístiques com ara les diatòpiques.

ADOLF PIQUER VIDAL
Universitat de Salamanca

(16) Vicent Salvador (1997) s'ocupa d'assenyalar les línies d'investigació relacionades amb la variació en combinació amb la pragmàtica.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALBALADEJO, M. (1998): «La dixi d'espai: entre el discurs planificat i l'espontani», dins PAYRATÓ (ed.): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 145-165.
- ALTURO, N. (1998): «Registres i semàntica verbal. L'ús de les formes de perfet i de present perfet», dins PAYRATÓ (ed.) *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 91-114.
- AVUI (1997) *Llibre d'estil*, Barcelona, Empúries.
- BASSOLS, M. (1989): «Aportacions de la pragmàtica a l'anàlisi del discurs», *Caplletra* 7, pp. 33-50.
- (1990): *Anàlisi pragmàtica de les endivinalles catalanes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BASSOLS, M. et alii (1997): *La llengua de TV3*, Barcelona, Empúries.
- BERENGUER, J. (1995): «Marcadores discursivos y relato conversacional», *Caplletra*, 18, pp. 109-120.
- BERENGUER, J. i V. SALVADOR (1998): «Anàlisis de algunos marcadores discursivos en un corpus conversacional bilingüe catalán-español», dins *Acti del XXI Congresso Internazionale de Linguistica e Filologia Romanza*, IV, Tübingen, Max Niemeyer, pp. 863-872.
- BIBILONI, G. (1997): *Llengua estàndard i variació lingüística*, València, Tres i Quatre.
- BOIX, E. i PAYRATÓ, L. (1994): «Una panoràmica bibliogràfica de la sociolingüística i la pragmàtica catalanes recents (1989-1993)», *Treballs de Sociolingüística Catalana* 12, pp. 107-129.
- BOIX, E. i PAYRATÓ, L. (1997): «An overview of catalan sociolinguistics and pragmatics (1989-1996)», *Catalan Review* 9, 2, pp. 317-403.
- BOIX, E. i VILA, F. X. (1998): *Sociolingüística de la llengua catalana*, Barcelona, Ariel.
- CARRERA, J. (1998): «Estudi del comportament dels segments /bl/, /gl/ i /r/», dins PAYRATÓ (ed.) *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 57-74.
- CHILLÓN, L. A. (1995): «Discurs periodístic i fraseologia», *Caplletra* 18, pp. 167-176.
- COROMINA, E. (1991): *El 9 nou: manual de redacció i estil*, Barcelona, Eumo.
- COSTA, J. (1998): «*I què?*: Notes sobre la conjunció *i* en dos textos orals», dins PAYRATÓ (ed.): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 223-240.
- CUENCA, M. J. (1997): *Sintaxi fonamental*, Barcelona, Empúries.
- DIARI DE BARCELONA (1987): *Un model de llengua pels mitjans de comunicació*, Barcelona, Empúries.
- DOLZ, J. (1990): *Catégorie verbale et activité langagière*, Tesi doctoral, Université de Genève.

- ESPUNY, J. (1998): «Aspectes de la interferència lèxica castellana en el discurs oral català», Dins PAYRATÓ (ed.): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 275-290.
- FREIXA, J. (1998): «A propòsit de la repetició en el discurs», dins PAYRATÓ (ed.): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp.195-222.
- GELPÍ, C. (1998): «Anàlisi de freqüències lèxiques: noms, verbs, adjectius i adverbis en -ment», dins PAYRATÓ (ed.): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 129-141.
- GONZÀLEZ, M. (1998) «Bé i bueno. Apunts sobre l'ús dels marcadors discursius», dins PAYRATÓ (ed.): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 241-258.
- GUZMAN, J. R. (en premsa): «Cortesia i traducció de marques d'atenció en les peticions», *Actes del XVII Col·loqui Germano-català de Bochum*, 1998.
- HALLIDAY, M. A. K. (1976): *Language and social semiotics. The social Interpretation of Language and Meaning* (trad. esp.: *El lenguaje como semiótica social. La interpretación social del lenguaje y su significado*, Mèxic, F. C. E., 1986)
- HALLIDAY, M. A. K. i J. R. MARTIN (1993): *Writing Science: literacy and discursive power*, Londres/Washington, The Falmer Press.
- HICKEY, L. (1987): *Curso de pragmaestilística*, Madrid, Coloquio.
- LACREU, J. (1992): *Manual d'ús de l'estàndard oral*, València, Universitat de València.
- LAKOFF, G. / M. JOHNSON (1980) *Metaphors we live by* (trad. esp. *Metáforas de la vida cotidiana*, Madrid, Cátedra, 1986).
- MAINGUENEAU, D. i SALVADOR, V. (1995): *Elements de lingüística per al discurs literari*, València, Tàndem.
- MARCO, J. (1997): «Diversitat, literatura i traducció: les conseqüències de la varietat textual per a la traducció literària», dins BURDEUS *et alii*: *La diversitat discursiva*, Castelló, Universitat Jaume I, pp. 321-340.
- MESTRES, J. M.; *et alii* (1995): *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*, Barcelona, Eumo / Universitat de Barcelona / Universitat Pompeu Fabra / Associació de Mestres Rosa Sensat.
- MORA, J. C. (1998): «L'elisió i la intrusió contextual en la llengua oral: una anàlisi fonètica del català», dins PAYRATÓ (ed.): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 75-89.
- ORTÍN, M. (1992): «Les traduccions de Josep Carner», *Catalan Review* 6, 1-2, 401-419.
- (1998): «Sobre la historicitat de les traduccions: el canvi estilístic», dins MESEGUER, L. / VILLANUEVA, M. L. (eds.): *Intertextualitat i recepció*, Castelló, Publicacions de la Universitat Jaume I; pp. 203-217.
- PAYRATÓ, L. (1985): *La interferència lingüística: comentaris i exemples català-castellà*, Barcelona, Curial.

- (1988): *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*, València, Universitat de València.
- (1995): «Lexicografia i variació funcional», dins *Caplletra* 17, pp. 47-57.
- (ed.) (1998): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1998): «Variació funcional, llengua oral i registres», dins PAYRATÓ (ed.): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 9-33.
- PERAIRE, J. (1999a): «Funcions discursives dels marcadors d'integració lineal en les Rondalles d'Enric valor», dins SALVADOR, V. i H. VAN LAWICK (eds.) *Valoriana. Estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 139-161.
- (1999b): «Fraseologia i construcció del discurs en la narrativa de Garcia Girona», dins *Benassal. Recull bibliogràfic de textos*, vol II., pp.409-424.
- PIQUER, A. (1995): «Fraseologia i discurs narratiu: anàlisi d'alguns casos en la novel·lística contemporània», *Caplletra* 18, pp. 121-132.
- (1997): «Operativitat dels marcadors discursius en la narrativa contemporània: anàlisi de quatre casos representatius», dins PERAIRE, J.; BURDEUS i GARCIA GRAU, M. (eds.): *La diversitat discursiva*, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I, pp. 59-72.
- PIQUER, A. i BALLESTER, J. (1991): «Argot i contacte de llengües. La seua vigència literària», dins *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, pp. 333-345.
- ROMERO, S. (1998): «Aproximació a la variació pronominal àtona en àmbits d'ús oral formals i informals», dins PAYRATÓ (ed.): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 115-129.
- SALVADOR, V. (1989): «L'anàlisi del discurs, entre l'oralitat i l'escriptura», *Caplletra* 7, pp. 9-32.
- (1995): «De la fraseologia a la lingüística aplicada», *Caplletra* 18, pp. 11-30.
- (1997): «Variació, pragmàtica i anàlisi del discurs», dins M. R. LLORET *et alii* (eds.): *Anàlisi de la variació lingüística*, Barcelona, PPU, pp. 203-228.
- (1998) «Metàfora i variació lingüística», dins CANO, M. A.; MARTINES, J. i MARTINES, V. (eds.): *Un món de llengües. Actes de les IX jornades de sociolingüística de la Nucia*, Marfil, Alcoi, pp. 263-274.
- SALVADOR, V. i A. PIQUER (1999): «Metàfora gramatical i didàctica de les llengües: la nominalització del codi elaborat», dins M. GARCIA *et alii* (eds.): *Ensenyament de llengües i plurilingüisme*, València, Universitat de València, pp. 211-218.
- SALVADOR, V. i GUZMAN, J. R. (1999): «Retòrica i recepció de la literatura romàntica: sobre les traduccions d'un text d'ETA. Hoffmann», dins *Quaderns de Filologia. Estudis lingüístics* IV, pp. 239-255.

- SANMARTÍN, J. (1994): «La parla marginal com a recurs d'estil literari en el teatre de Juli Vallmitjana», *Miscel·lània Germà Colon*, 1, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 165-177.
- (1997): «El caló com a sociolecte teatral. De Juli Vallmitjana a Faust Hernández Casajuana», dins F. CARBÓ *et alii* (eds): *Escalante i el teatre del segle XIX*, València-Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/ Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 333-346.
- SOLÀ, J. (dir.) (1993): *Llibre d'estil de la Caixa*, Barcelona, La Caixa.
- SOLÀ, J. (dir.) (1995): *Llibre d'estil de l'Ajuntament de Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona.
- SORNICOLA, R. (1981): *Sul parlatu*, Bolonya, Il Mulino.
- TOMÀS, R. (1998a): «Constitució i característiques del corpus utilitzat», dins PAYRATÓ (ed.): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 35-54.
- (1998b): «Aproximació a l'estudi de la cohesió lèxica en relació amb els registres», dins PAYRATÓ (ed.): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 167-194.
- TOUTAIN, F. (1997): «Traducció i models estilístics», dins GONZÁLEZ, S. i F. LAFARGA, (eds.): *Traducció i literatura*, Vic, Eumo.
- TURELL, M. T. (1995): «L'alternança de llengües i els préstecs en una comunitat interètnica», dins M. T. TURELL (ed.): *La sociolingüística de la variació*, Barcelona, PPU, pp. 259-293.
- (1997): «Variació i variacionisme», dins M. R. LLORET *et alii*: *Anàlisi de la variació lingüística*, Barcelona, PPU, pp. 45-67.
- TUSÓN, A. (1988): «El comportament lingüístic: l'anàlisi conversacional», dins A. BASTARDAS i J. SOLER (eds.): *Sociolingüística i llengua catalana*, Barcelona, Empúries, pp. 133-154.
- (1991): «Catalan-spanish code-switching in interpersonal communication», *Network on code-switching and language contact*. Brussels, pp. 167-186.
- (1995) *Anàlisi de la conversa*, Barcelona, Empúries.
- TUSÓN, J. (1990): *Llenguatge i plaer. Incursions lingüístiques en terra literària*, Barcelona, Empúries.
- VIANA, A. (1986): «Sobre el català col·loquial», *L'Espill* 23-24, pp. 43-59.
- (1989): «Sintaxi i planificació del discurs», *Caplletra* 7, pp. 83-92.
- VILA, F. X. (1998): «*Bueno, vale ja de criticar, no?* Marques transcòdiques lèxiques i variació funcional en català», dins PAYRATÓ (ed.): *Oralment. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 259-274.

